

Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapital 2020. aastal

Ilmus esimene aastaraamat

Septembris 2020 sai kaante vahele esimene riigiõiguse aastaraamat, mis sisaldab nii originaal- kui ka tõlkeartikleid. Aastaraamatu toimetajad Madis Ernits, Marju Luts-Sootak, Uno Lõhmus ja Lauri Mälksoo kavandasid väljaande kolmeosalisena. Raamatu esimeses osas on avaldatud algupärased tööd. Uno Lõhmus kirjutab põhiseaduslikkuse kohtuliku kontrolli sünniloost, Hannes Vallikivi annab ülevaate põhiõiguste peatükist Eesti 1920. aasta põhiseaduses. Magistritöö eest teaduste akadeemia riigiõiguse sihtkapitali riigiõiguse eripreemia pälvinud Sven Anton käsitleb oma artiklis eesti kultuuri ja rahvuse mõistet põhiseaduse preambulis.

Aastaraamatu teises osas on tehtud eesti lugejale kättesaadavaks kogu maailmas tuntud ja tunnustatud autorite artiklid. Esimene valik sisaldab Saksa õigusteadlaste Robert Alexy, Ernst-Wolfgang Böckenförde, Mattias Kummi, Matthias Klatti, Moritz Meisteri ja Martin Borowski artiklite tõlkeid. Neis artiklites uuritakse inimõiguste institutsionaliseerimist demokraatlikus põhiseadusriigis, absoluutseid õigusi ning proportsionaalsuse küsimusi, põhiseaduslikkuse järelevalve legitiimsust ning demokraatia küsimusi.

Kolmas osa on pühendatud ajaloolistele tekstidele. Esimeses aastaraamatus ilmub Jaan Krossi (1920–2007) 1946. aastal pooleli jäänud kandidaaditöö „Rahvusvahelise lepingu mõistest“ käsikiri. Tuntud kirjanik õppis Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonnas aastatel 1938–1944 ning omandas juristi hariduse. Kandidaaditöö juhatab sisse akadeemik Lauri Mälksoo artikkel, milles autor lahkab Jaan Krossi teadusliku käsitluse eripära ja kirjeldab tolleaegset olustikku.

Aastaraamat ilmub nii paberil kui ka elektrooniliselt ajakirja Juridica veebis. Aastaraamatu kirjastas sihtasutus Iuridicum.

Riigiõiguse õpiku konkurs

2019. aastal korraldas riigiõiguse sihtkapital konkursi riigiõiguse õpiku koostamiseks. Konkursile laekus neli taotlust, millest kolm said sihtkapitali nõukoja heakskiidu. 2020. aastal sõlmiti lepingud kahe õpiku kirjutamiseks.

Rait Maruste koostatud kogumik „Eesti omariikluse põhidokumendid“

Riigiõiguse sihtkapitali toel ja teaduste akadeemia egiidi all nägi septembris 2020 trükivalgust kogumik „Eesti omariikluse põhidokumendid“. Raamatu koostas ja varustas lühikommentaaridega Rait Maruste.

Koguteos sisaldab olulisimaid Eesti riikluse korraldust määranud eelkonstitutsioonilisi akte ja kõikide meil kehtinud põhiseaduste tekste ajalises järjestuses, alustades Maanõukogu otsusest kuni Euroopa Liiduga ühinemise otsuseni. Väljaanne on mõeldud kõikidele Eesti omariikluse huvilistele, sh neile, kes õpivad ajalugu, ühiskonnaõpetust, poliitikateadusi, (riigi)õigust.

Raamatu tiraaž on 1500. Koostöös ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajatega ning maakondade haridusvaldkonna esindajate abil on sihtkapital saatnud Rait Maruste koostatud kogumiku suurele hulgale Eestimaa koolidele.

Veebiseminar „Eesti Vabariigi Põhiseadus 100“

Riigiõiguse sihtkapital korraldas 15. juunil 2020 veebiseminar „Eesti Vabariigi Põhiseadus 100“ eesmärgiga avada riigi esimese põhiseaduse kontekst, eripära ja põhijooned. Seminari avasõna ütles teaduste akadeemia president Tarmo Soomere. Arutelu vedas akadeemik Lauri Mälksoo. Ettekannetega esinesid Hent-Raul Kalmo, Hannes Vallikivi ja Marju Luts-Sootak.

Seminarid „Omariikluse aluste kujunemine“ ja raamatu „Eesti omariikluse põhidokumendid“ esitlus

Eesti esimese põhiseaduse sajanda aastapäeva puhul korraldas riigiõiguse sihtkapital koostöös Eesti ajaloo- ja ühiskonnaõpetajate seltsiga kaks seminari:

- 21. septembril 2020 toimus seminar-teaduspärastlõuna teaduste akadeemia saalis. Osavõtjaid tervitas akadeemia president Tarmo Soomere. Sihtkapitali nõukoja liige akadeemik Lauri Mälksoo pidas ettekande

„Eesti Vabariigi esimene põhiseadus oma globaalajaloolises kontekstis“. Hannes Vallikivi kõneles eestlaste esimese põhiseaduste tähtsusest ja Rait Maruste rääkis omariikluse põhidokumentide tähendusest.

- 28. septembril 2020 toimus seminar Tartu Ülikooli raamatukogu konverentsisaalis. Rait Maruste avas oma sõnavõtu omariikluse põhidokumentide tähendust. Sihtkapitali nõukoja liige professor Marju Luts-Sootak kõneles konstitutsionalismi ajaloost Eestis. Seminaride videosalvestised ja ettekanded on järelvaadatavad.

Panus õigusteadlaste päevade korraldamisse

8.–9. oktoobril 2020 toimusid Tartus 36. Eesti õigusteadlaste päevad, millega tähistati saja aasta möödumist Eesti Vabariigi esimese põhiseaduse vastuvõtmisest. Eesti juristkonna suurfoorumi ava- ja lõppistung ning riigiõiguse paneeli korraldas ning esinejad kutsus riigiõiguse sihtkapital.

Esimese, õigusteadlaste päevi sissejuhatava ettekande pidas Tartu Ülikooli professor, riigiõiguse sihtkapitali nõukoja liige Marju Luts-Sootak, kes rääkis 1920. aasta põhiseadusest. Sihtkapitali nõukoja esimehe Uno Lõhmuse kutsel kõneles Firenzes asuva Euroopa ülikool-instituudi professor Miguel Maduro Covid-19 ja konstitutsiooniõiguse teemal ning Soome õigusteadlane ja Euroopa Kohtu pikaajaline kohtunik Allan Rosas käsitles oma ettekandes Euroopa Liidu ja liikmesriikide konstitutsiooniõiguse vahekorda.

Uno Lõhmuse juhitud riigiõiguse paneeldiskussioonil arutlesid endine Riigikohtu esimees ja praegune sihtkapitali nõukoja liige Rait Maruste ning õiguskantsleri nõunik Hent-Raul Kalmo küsimuse üle, kui hästi on kaitstud meie põhiseadus. Mõlemad ettekanded peatusid pikemalt Eesti põhiseaduse kohtuliku järelevalve probleemidel.

Õigusteadlaste päevad lõpetas poodiumivestlus põhiseaduse tuleviku teemal, milles osalesid Riigikohtu esimees Villu Kõve, Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees Paul Puustusmaa, välisminister Urmas Reinsalu, e-demokraatia vanemekspert ja kehtiva põhiseaduse „emaks“ peetav Liia Hänni, vandeadvokaat ja riigireformi sihtasutuse eestvedaja Jüri Raidla ning kohtunik ja riigiõiguse õppejõud Madis Ernits. Väitluse korraldas riigiõiguse sihtkapital koostöös sel aastal oma sajandat aastapäeva tähistava Riigikohtuga, riigiõiguse sihtkapitali nõukoja poolt juhtis vestlust Heiki Loot.

Päevade raames esitleti ka kahte sihtkapitali välja antud raamatut. Need olid „Riigiõiguse aastaraamat 2020“ ja Rait Maruste koostatud kogumik „Eesti omariikluse põhidokumendid“.

Aasta riigiõigusteaduse tegu

Riigiõiguse sihtkapitali nõukoda otsustas 24. septembril 2020 hakata välja andma auhinda „Aasta riigiõigusteaduse tegu“. Selle auhinnaga tunnustatakse riigiõiguse sihtkapitali nõukoja hinnangul eelmise või käesoleva aasta kõige väärtuslikuma riigiõigusteadusliku teose või saavutuse autorit või autoreid. Eelkõige soovitakse esile tõsta maailma suurimates teaduskirjastustes ilmunud monograafiaid ja mainekates ajakirjades avaldatud artikleid või artikliseeriaid, kuid tunnustust jagatakse ka olulistele eestikeelsetele riigiõigusteaduslikele töödele. Auhind on rahaline (5000 eurot).

Esimese „Aasta riigiõigusteaduse teo“ auhinna vääriliseks tunnistas sihtkapitali nõukoda Kenti ülikooli õigusteaduskonna Euroopa õiguse professori Anneli Albi. Nõukoda hindas kõrgelt professor Albi panust mastapäse kaheköitelise Euroopa riikide põhiseaduste olemust ja toimimist analüüsiva artiklilogumiku koostamisse ja toimetamisse. Auhind kuulutati välja Eesti õigusteadlaste päevadel 8. oktoobril 2020.

Anneli Albi omandas õigushariduse Tartu Ülikoolis ja kaitses doktorikraadi Euroopa ülikool-instituudis (European University Institute) Firenzes 2003. a. Professor Albi on teine Eesti õigusteadlane, kes on võitnud maineka Euroopa Teadusnõukogu (European Research Council, ERC) uurimistoetuse; esimene grant omistati professor Lauri Mälksoole.

Kogumik „National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law“ („Rahvuslikud põhiseadused Euroopa ja globaalse valitsemise kontekstis: demokraatia, põhiõigused ja õigusriik“, Springer 2019) on valminud Euroopa Teadusnõukogu viieaastase uurimistoetuse „The Role and Future of National Constitutions in European and Global Governance“ ühe keskse väljundina. Raamat sisaldab silmapaistvate riigiõigusteadlaste koostatud ülevaateid ja analüüse 28 Euroopa Liidu liikmesriigi ning Šveitsi kohta. Ülevaate Eesti põhiseaduse toimimisest selles kontekstis kirjutasid Madis Ernits, Carri Ginter, Saale Laos, Marje Allikmets, Paloma-Krõõt Tupay, Rene Värk ja Andra Laurand. 1500 lehekülge teksti toimetab inglise keelde Eesti jurist-lingvist Siiri Aulik. Raamatu elektrooniline versioon on kõigile vabalt kättesaadav (nn *open access*) Springeri kirjastuse kodulehel.

Riigiõiguse sihtkapitali preemia parimale riigiõiguslasele üliõpilastöele

2020. aastal otsustas sihtkapital anda välja üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi raames ühe eripreemia (800 eurot) riigiõiguse vallas. (ETA riigiõiguse sihtkapitali eripreemia rakenduskõrgharidusõppe ja bakalaureuseõppe tasemel.)

Eripreemia pälvis Tartu Ülikooli üliõpilase Liine Johannese konkursitöö „Maaõiguslikud probleemid Riigikohtu administratiivosakonna praktikas 1939.–1940. aastal”.

Konverents „Kelle nägu oli Eesti esimene põhiseadus?”

21. detsembril 2020 toimunud Eesti esimesele põhiseadusele pühendatud veebikonverentsi korraldasid Õpetatud Eesti Selts, Tartu Ülikool ja teaduste akadeemia riigiõiguse sihtkapital. Osalema olid oodatud kõik, keda huvitab Eesti ajalugu ja riigiõigus. Konverentsi modereerisid Marju Luts-Sootak ja Hannes Vallikivi.

Hent-Raul Kalmo arutles oma ettekandes, kas 1920. aasta põhiseadust saab pidada ebaõnnestunuks. Põhiseaduse tegijatest ja nende päritolust kõneles Hannes Vallikivi, vasakerakondade taotlustest 1919. aasta kevadel Margo Roasto. Riigikaitse küsimustest põhiseaduse aruteludes rääkis Ago Pajur, põhiseaduse peamise autori Jüri Uluotsa teaduslikku pagasit 1919. aastal ja tema panust põhiseadusesse tutvustas Hesi Siimets-Gross. Vähemusrahvuste ootuste ja nendega arvestamise teemal kõneles Mart Kuldkepp Londoni ülikooli kolledžist (University College London). Konverentsi kokkuvõtte tegi professor Marju Luts-Sootak.

Riigiõiguse allikate digiteerimine

Riigiõiguse sihtkapitali nõukoja otsusel alustati riigiõiguse digiteeritud allikate kättesaadavaks tegemist. Seda projekti juhtis Toomas Anepaio. Töö esimeses etapis on digiteeritud ja lingikogu kaudu juurepääs lubatud 1920. aasta põhiseaduse koostamisega seotud allikatele ja teavikutele. Huviline leiab allikad teaduste akadeemia kodulehelt <https://www.akadeemia.ee/riigiõiguse-sihtkapital/riigiõiguse-allikad/>.

Veebileht

2020. aasta septembris võttis sihtkapital kasutusele uue veebiplatvormi: <https://www.akadeemia.ee/riigioiguse-sihtkapital/>. Sihtkapitali veebileht asub teaduste akadeemia veebis, rippmenüüs avaneb ülevaade toimunud ürituste, konkursside, ilmunud trükiste ja muu olulise kohta.